

GAL*, konspekt wykładów: Endomorfizmy

11 marzec 2014

Notatki zawierają odsyłacze do podręczników [Kos]=Kostrikin, [Tor]=Toruńczyk.

Materiał mniej standardowy jest opisany dokładniej.

1 Ciała, wyznaczniki

1.1 Przypomnienie aksjomatów ciała. Wprowadzenie pojęcia grupy i pierścienia.

1.2 Ciała $\mathbb{Q}$, $\mathbb{R}$, $\mathbb{C}$ i ciała pośrednie np. $\mathbb{Q}(\sqrt{2})$, $\mathbb{Q}(\sqrt[3]{2})$, $\mathbb{Q}(\pi)$. Ciała $\mathbb{Z}_p = \mathbb{F}_p$ (p -liczba pierwsza).
Np. $\mathbb{Q}(\sqrt{2}) \simeq \mathbb{Q} \oplus \mathbb{Q}\sqrt{2}$ jako przestrzenie liniowe.

1.3 Ciała funkcji wymiernych $\mathbb{K}(X)$, $\mathbb{K}(X_1, X_2, \dots, X_n)$

1.4 Przykład: $\mathbb{Q}(X) \simeq \mathbb{Q}(\pi)$

1.5 Każde ciało zawiera najmniejsze podciało. Jest ono izomorficzne z $\mathbb{F}_p$ lub $\mathbb{Q}$.

1.6 Charakterystyka ciała $\text{char}(\mathbb{K}) = p$ jeśli $\mathbb{K}$ zawiera ciało izomorficzne z $\mathbb{F}_p$, w przeciwnym razie $\text{char}(\mathbb{K}) = 0$.

1.7 Ciała skończone. Twierdzenie: ilość elementów ciała skończonego jest równa p^n , gdzie p jest liczbą pierwszą, a n liczbą naturalną.

1.8 Twierdzenie (bez dowodu) dla każdej liczby pierwszej p i $n \in \mathbb{N}$ istnieje ciało o p^n elementach. Jest ono jedyne z dokładnością do izomorfizmu. Każdy element tego ciała spełnia równanie $x^{p^n} - x = 0$. Innymi słowy wielomian $x^{p^n} - x$ w ciele $\mathbb{F}_{p^n}$ ma p^n różnych pierwiastków.

1.9 Przykłady:

$\mathbb{F}_4 = \mathbb{F}_2 \oplus \mathbb{F}_2 a$, gdzie a spełnia $a^2 + a + 1 = 0$

$\mathbb{F}_8 = \mathbb{F}_2 \oplus \mathbb{F}_2 a \oplus \mathbb{F}_2 a^2$, gdzie a spełnia $a^3 + a + 1 = 0$

$\mathbb{F}_9 = \dots$, $\mathbb{F}_{27} = \dots$

1.10 Ogólna metoda: niech $\mathbb{F}$ będzie ciałem skończonym o q elementach, a $f \in \mathbb{F}[X]$ nierozkładalnym wielomianem stopnia n . Wtedy przestrzeń liniowa reszt z dzielenia przez f w $\mathbb{F}[X]$ z działaniem mnożenia modulo f jest ciałem o q^n elementach.

Wyznaczniki [H. Toruńczyk, Notatki z wykładów IV]

1.11 Twierdzenie o jednoznaczności wyznacznika: jeśli funkcja $D : M_{n \times n}(\mathbb{K}) \rightarrow \mathbb{K}$ spełnia

- 1) Jest liniowa ze względu na każdy wiersz (kolumnę),
- 2) Jeśli dwa wiersze (kolumny) macierzy są równe, to $D(A) = 0$
- 3) $D(I) = 1$

to $D(A) = \det(A)$ dla każdej macierzy A .

1.12 Funkcja spełniająca 1) i 2) w twierdzeniu powyżej nazywa się alternującą ze względu na wiersze (kolumny).

1.13 1) i 2) implikuje

2') Jeśli w macierzy A zamienić dwa wiersze (kolumny) to znak $D(A)$ zmienia się.

1.14 Jeśli charakterystyka ciała nie jest równa dwa to 1) i 2') implikuje 2).

2 Orientacja, przestrzenie ilorazowe

Orientacja [Tor IV §4.2] Niech V będzie przestrzenią wektorową skończonego wymiaru nad $\mathbb{R}$. Rozważamy różne bazy V . Mówimy, że baza $\mathcal{A}$ jest zgodna z $\mathcal{B}$ jeśli $\det M_{\mathcal{A}}^{\mathcal{B}}(Id) > 0$. To jest relacja równoważności w zbiorze baz.

2.1 Są dwie klasy abstrakcji: Jeśli $\mathcal{A} \not\sim \mathcal{B}$ i $\mathcal{B} \not\sim \mathcal{C}$ to $\mathcal{A} \sim \mathcal{C}$.

2.2 $\mathcal{A} \sim \mathcal{B}$ wtedy i tylko jeśli istnieje ciągła rodzina baz $\mathcal{A}_t$, $t \in [0, 1]$ taka, że $\mathcal{A}_0 = \mathcal{A}$ i $\mathcal{A}_1 = \mathcal{B}$.

2.3 Ćwiczenie: Jeśli V jest przestrzenią zespoloną, przez $V_{\mathbb{R}}$ rozumiemy przestrzeń wektorową rzeczywistą, równą V jako zbiór, jedynie zapominamy o mnożeniu przez liczby urojone. Niech $\phi : V \rightarrow V$ będzie liniowym izomorfizmem. Wykazać, że ϕ przeprowadza dowolną bazę $V_{\mathbb{R}}$ na bazę zgodną.

Przestrzenie ilorazowe [Kostyrkin I.2.6] i kategorijskie definicje

2.4 Niech $W \subset V$ para podprzestrzeni. Definiujemy relację równoważności w V : $\alpha \sim \beta$ jeśli $\alpha - \beta \in W$. Zbiór klas abstrakcji ma strukturę przestrzeni liniowej. Oznaczenie V/W .

2.5 Odwzorowanie $\pi : V \rightarrow V/W$ jest liniowe, jest epimorfizmem, $\ker(\pi) = W$.

2.6 Jeśli $V = W \oplus U$ to $V/W \simeq U$.

2.7 Jeśli V jest skończonego wymiaru, to $\dim(V/W) = \dim(V) - \dim(W)$.

2.8 Twierdzenie o izomorfizmie: niech $\phi : V \rightarrow Z$ będzie przekształceniem liniowym, wtedy istnieje przekształcenie $\bar{\phi} : V/\ker(\phi) \rightarrow Z$ takie, że $\phi = \bar{\phi} \circ \pi$. Ponadto $\bar{\phi}$ zadaje izomorfizm $V/\ker(\phi) \simeq \text{im}(\phi)$.

$$\begin{array}{ccccc}
 V & \xrightarrow{\phi} & \text{im}(\phi) & \hookrightarrow & Z \\
 \downarrow \pi & & \nearrow \bar{\phi} & & \\
 V/\ker(\phi) & & & &
 \end{array}$$

$\simeq$

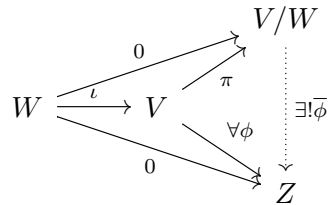
2.9 Wniosek: Jeśli $\phi : V \rightarrow Z$ jest epimorfizmem, to $Z \simeq V/\ker(\phi)$.

2.10 Ćwiczenie: Niech $A \subset \mathbb{R}$ będzie zbiorem domkniętym oraz niech $C(A)$ oznacza zbiór funkcji ciągłych na S . Wtedy $C(A) \simeq C(\mathbb{R})/I(A)$, gdzie $I(A) = \{f \in C(\mathbb{R}) \mid \forall x \in A, f(x) = 0\}$.

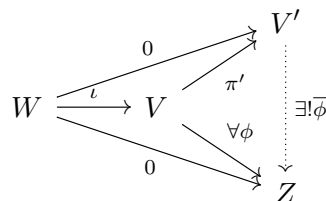
2.11 Ćwiczenie: udowodnić dla $U, W \subset V$:

$$(U + W)/U \simeq W/(U \cap W).$$

2.12 Własność uniwersalna ilorazu: dla każdego przekształcenia liniowego $\phi : V \rightarrow Z$ takiego, że $\phi|_W = 0$ istnieje dokładnie jedno przekształcenie $\bar{\phi}$ takie, że $\phi = \bar{\phi} \circ \pi$:

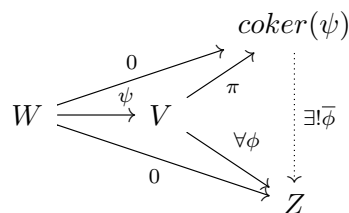
Własność uniwersalna determinuje iloraz z dokładnością do izomorfizmu. Jeśli odwzorowanie $\pi' : V \rightarrow \bar{V}$ spełnia warunek: $\pi' \circ \iota = 0$ oraz dla każdego przekształcenia liniowego $\phi : V \rightarrow Z$ takiego, że $\phi|_W = 0$ istnieje dokładnie jedno przekształcenie $\bar{\phi}$ takie, że $\phi = \bar{\phi} \circ \pi$:

to $V' \simeq V/W$ oraz ten izomorfizm jest zgodny z rzutowaniami $\pi' : V \rightarrow V'$ i $\pi : V \rightarrow V/W$.

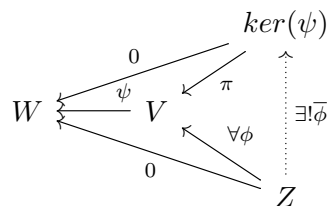
Innymi słowy: wszystkie przekształcenia z V zerujące się na W jednoznacznie faktoryzują się przez V/W . Własność jednoznacznej faktoryzacji definiuje V/W .

2.13 Uogólnienie: Niech $\psi : W \rightarrow V$ będzie przekształceniem liniowym. Kojądro $\text{coker}(\psi)$ definiujemy poprzez własność uniwersalną.

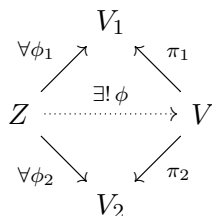

Mamy $\text{coker}(\psi) \simeq V/\text{im}(\psi)$

2.14 Kategoriejna definicja jądra:

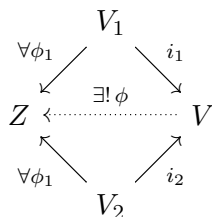

2.15 Ćwiczenie: Kategoriejna definicja produktu (iloczynu kartezjańskiego): Jeśli V wraz z przekształceniami π_1, π_2 spełnia warunek dla dowolnej przestrzeni Z oraz przekształceń ϕ_1, ϕ_2 istnieje dokładnie jedno przekształcenie ϕ , takie, że $\phi_i = \pi_i \phi$ dla $i = 1, 2$

wtedy $V \simeq V_1 \times V_2$.

2.16 Ćwiczenie: Sformułować definicję zewnętrznej sumy prostej (koproduktu):

Pokazać, że w świecie przestrzeni liniowych zewnętrzna suma prosta jest izomorficzna z $V_1 \times V_2$, ale tak nie jest w świecie zbiorów.

3 Endomorfizmy czyli operatory liniowe [Kos roz 2], [Tor VI]

3.1 (Uzupełnienie.) Zewnętrzna suma prosta przestrzeni liniowych $\bigoplus_{i \in I} V_i$. Jeśli zbiór indeksów I jest skończony, to $\bigoplus_{i \in I} V_i \simeq \prod_{i \in I} V_i$.

3.2 $\text{End}(V)$, czyli algebra operatorów liniowych. Algebra macierzy $M_{n \times n}(\mathbb{K})$.

3.3 Podprzestrzenie niezmiennicze, wektory własne, wartości własne, spektrum (widmo), przestrzeń wektorów własnych odpowiadających jednej wartości własnej.

3.4 Przykład: jakie są wektory własne przekształcenia $D : C^\infty(\mathbb{R}) \rightarrow C^\infty(\mathbb{R})$, $D(f) = f'$?

3.5 Przykład: jakie są wektory własne przekształcenia $D : C^\infty(S^1) \rightarrow C^\infty(S^1)$, $D^2(f) = f''$?

3.6 Przykład $M(\phi) = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 2 \\ 2 & 1 & 2 \\ 2 & 2 & 1 \end{pmatrix}$, wartości własne $\lambda = -1$ i $\lambda = 5$, wektory własne dla $\lambda = -1$: $(-1, 1, 0)$, $(-1, 0, 1)$, dla $\lambda = 5$: $(1, 1, 1)$.

3.7 Równanie charakterystyczne $\det(M(\phi) - \lambda I) = 0$ i szukanie wektorów własnych.

3.8 Przykład $\phi(x, y) = (x + y, x)$ (związek z liczbami Fibonacciego).

3.9 Przykład $\phi(x, y) = (x + y, y)$, tu $\dim V_1 < \text{krotność } 1 \text{ w } \chi_\phi(x)$.

3.10 Przykład $\phi(x, y) = (\cos(t)x + \sin(t)y, -\sin(t)x + \cos(t)y)$

3.11 Ćwiczenie z analizy: Niech $V = C^\infty(\mathbb{R})$,

a) $\phi(f) = ((t^2 - 1)f'(t))'$. Sprawdzić, że wielomian Legendra $P_n = \frac{1}{2^n n!} \frac{d^n}{dt^n} ((t^2 - 1)^n)$ jest wektorem własnym z wartością własną $n(n + 1)$.

b) $\phi(f) = t f' - (1 - t^2)f''$. Sprawdzić, że wielomian Czebyszewa T_n jest wektorem własnym z wartością własną n^2 . (Wielomian Czebyszewa spełnia $\cos(nx) = T_n(\cos(x))$.)

4 Endomorfizmy, cd.

4.1 Wielomian charakterystyczny $\chi_\phi(t) = \det(M(\phi) - tI)$ nie zależy od wybranej bazy. Wyraz wolny a_0 to wyznacznik, wyraz a_{n-1} to ślad $\text{tr}(\phi) := \text{tr}(M(\phi))$ razy $(-1)^{n-1}$.

4.2 Dla dowolnych macierzy kwadratowych A, B mamy $\text{tr}(AB) = \text{tr}(BA)$.

4.3 Wymiar przestrzeni własnej V_λ jest mniejszy bądź równy krotności λ w χ_ϕ .

4.4 Jeśli ciało jest algebraicznie domknięte, to istnieje conajmniej jedna wartość własna i wektor własny.

4.5 Jeśli n jest nieparzyste, to dla każdego przekształcenia liniowego $\mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}^n$ istnieje wektor własny.

4.6 Jeśli wektory α_i dla $i = 1, \dots, k$ są własne dla różnych wartości własnych, to są liniowo niezależne. W szczególności, jeśli $\chi_\phi(t)$ rozkłada się na różne czynniki liniowe, to w pewnej bazie $M(\phi)$ jest diagonalna. (Mówimy ϕ można zdiagonalizować.)

4.7 Jeśli ciało jest algebraicznie domknięte, to istnieje baza, w której $M(\phi)$ jest górnotrójkątna. (Górnotrójkątność $M(\phi)$ jest równoważna temu, że istnieje ciąg podprzestrzeni liniowych niezmienniczych

$$0 = V^0 \subset V^1 \subset V^2 \subset \dots \subset V^n = V$$

takich, że $\dim V^i = i$.)

4.8 Twierdzenie Cayleya-Hamiltona: $\chi_\phi(\phi) = 0$. W dowodzie korzystamy z tego, że każde ciało jest zawarte w ciele algebraicznie domkniętym.

4.9 Przestrzeń pierwiastkowa: $V_{(\lambda)} = \{v \in V \mid \exists n \in \mathbb{N} : (\phi - \lambda Id)^n(v) = 0\}$. (Inna nazwa: uogólniona przestrzeń własna.)

4.10 Twierdzenie o rozkładzie na przestrzenie pierwiastkowe. Jeśli $\chi_\phi(t)$ rozkłada się na czynniki liniowe w $\mathbb{K}$ (np. $\mathbb{K}$ jest algebraicznie domknięte), to

$$V = \bigoplus_{\lambda \in \text{Spec}(\phi)} V_{(\lambda)}.$$

4.11 Lemat o wielomianach: jeśli wielomiany $g_1, \dots, g_m \in \mathbb{K}[x]$ nie mają wspólnego czynnika, to istnieją wielomiany $h_1, \dots, h_m \in \mathbb{K}[x]$ takie, że $\sum g_i h_i = 1$. (Dowód algorytmem Euklidesa)

4.12 Dowód 4.10 z lematu o wielomianach, jak w [Kos roz II §4.3].

5 Twierdzenie Jordana

5.1 Załóżmy, że $\phi : V \rightarrow V$ spełnia pewną tożsamość wielomianową $f(\phi) = 0$ (gdy $\dim(V) < \infty$ to np. $f = \chi_\phi$). Wielomian minimalny μ_ϕ jest wielomianem o najmniejszym stopniu spełniającym $\mu_\phi(\phi) = 0$. Każdy inny wielomian mający tę własność jest podzielny przez μ_ϕ . Naogół $\mu_\phi \neq \chi_\phi$, choć w μ_ϕ musi wystąpić każdy czynnik liniowy z χ_ϕ .

5.2 Rozkład $V = \bigoplus_{\lambda \in \text{Spec}(\phi)} V_{(\lambda)}$ można udowodnić także gdy $\dim V = \infty$ oraz ϕ spełnia tożsamość wielomianową i wielomian minimalny μ_ϕ rozkłada się na czynniki liniowe.

5.3 Def: $\psi \in \text{End}(V)$ jest nilpotentny jeśli $\psi^n = 0$ dla pewnego n . Jeśli przestrzeń jest skończonego wymiaru, to ten warunek jest równoważny: $V = V_{(0)}$.

5.4 Def: V jest cykliczna, jeśli V istnieje wektor $\alpha \in V$, taki, że V jest rozpęta przez $\phi^i(\alpha)$, $i \geq 0$.

5.5 Załóżmy, że ψ nilpotentny. Niech m najmniejsze, takie, że $\psi^m(\alpha) = 0$. Wtedy

$$\psi^{m-1}(\alpha), \psi^{m-2}(\alpha), \dots, \psi(\alpha), \alpha$$

są liniowo niezależne. Macierz $\psi|_{\text{lin}\{\psi^{m-1}(\alpha), \psi^{m-2}(\alpha), \dots, \psi(\alpha), \alpha\}}$ w tej bazie jest postaci Jordana z jedną klatką o wartości własnej $\lambda = 0$

5.6 Lemat: Załóżmy, że ψ nilpotentny na V oraz $W \neq V$ podprzestrzeń cykliczna maksymalnego wymiaru. Wtedy istnieje wektor własny $\beta \in V \setminus W$.

5.7 Lemat: Załóżmy, że ψ nilpotentny na V oraz W podprzestrzeń cykliczna maksymalnego wymiaru. Wtedy istnieje niezmiennicze dopełnienie do sumy prostej $V = W \oplus U$.

Dow. Indukcja po $\dim(V)$: dzielimy przez $\text{lin}(\beta)$.

5.8 Wniosek: Każda przestrzeń nilpotentna rozkłada się na sumę prostą podprzestrzeni cyklicznych. Stąd dowód tw Jordana.

Twierdzenie o postaci kanonicznej Jordana dla endomorfizmu przestrzeni skończonego wymiaru nad ciałem algebraicznie domkniętym. [Kos roz II §4.2]

5.9 Jednoznaczność: ilość klatek Jordana nie zależy od wyboru bazy. Ilość klatek ℓ -wymiarowych z wartością własną λ jest równa $d(\ell, \lambda)$. Niech $\psi = \phi - \lambda Id$. Mamy

$$\sum_{i \geq \ell} d(i, \lambda) = \dim(\ker(\psi^\ell)) - \dim(\ker(\psi^{\ell-1})).$$

5.10 Ćwiczenie

$$\mu_\phi = \prod_{\lambda \in \text{Spec}(\phi)} (x - \lambda)^{r(\lambda)},$$

gdzie $r(\lambda)$ jest rozmiarem maksymalnej klatki Jordana z wartością własną λ .

5.11 Przykład: $M(\phi) = \begin{pmatrix} 2 & 1 & 1 & 1 \\ -1 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 2 & 2 \\ 0 & 0 & 1 & 3 \end{pmatrix}$. Jedna klatka dla wartości własnej 4 rozmiaru 1 i jedna

dla wartości własnej 1 rozmiaru 3.

6 Efektywne znajdowanie bazy Jordana i jednoznaczności rozkładu

6.1 Szukanie bazy Jordana: dla $\lambda \in \text{Spec}(\phi)$. Rozważamy ciąg podprzestrzeni

$$V = \text{im}(\psi^0) \supset \text{im}(\psi^1) \supset \text{im}(\psi^2) \supset \dots \supset \text{im}(\psi^{r(\lambda)-1}) \supset \text{im}(\psi^{r(\lambda)}) = \text{im}(\psi^{r(\lambda)+1}) = \text{im}(\psi^{r(\lambda)+2}) = \dots$$

Konstruujemy „łańcuszki” $\dots \mapsto \alpha_4^{(i)} \mapsto \alpha_3^{(i)} \mapsto \alpha_2^{(i)} \mapsto \alpha_1^{(i)} \mapsto 0$. Wektory $\alpha_\ell^{(i)}$ znajdujemy indukcyjnie poczynając od $\text{im}(\psi^{r(\lambda)}) \cap V_\lambda = \{0\}$. Jeśli na którymś etapie układ wektorów $\{\alpha_\ell^{(i)}\}$ nie rozpinają $\text{im}(\psi^{r(\lambda)-j}) \cap V_\lambda$ to uzupełniamy go do układu rozpinającego o elementy jądra ψ .

6.2 Ćwiczenie: Obliczyć A^{2013} , gdzie $A = \begin{pmatrix} 2 & 1 & 1 & 1 \\ -1 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 2 & 2 \\ 0 & 0 & 1 & 3 \end{pmatrix}$ lub $A = \begin{pmatrix} 2 & 1 & 1 & 2 \\ -1 & 0 & 1 & 2 \\ 0 & 0 & 2 & 2 \\ 0 & 0 & 1 & 3 \end{pmatrix}$. Wynik

podać w postaci CDC^{-1}

6.3 Ćwiczenie. Załóżmy, że operator ϕ spełnia $\phi^m = Id$ dla pewnego $n \in \mathbb{N}$.

a) Jeśli $\text{char}(\mathbb{K}) = 0$ lub $\text{char}(\mathbb{K}) \nmid m$ to dla każdego $\lambda \in \text{Spec}(\phi)$ mamy równość $V_{(\lambda)} = V_\lambda$ (czyli ϕ można zdiagonalizować, gdy $\mathbb{K}$ jest algebraicznie domknięte).

b) Podać przykład operatora $\phi \in \text{End}(\mathbb{F}_p^2)$ spełniającego $\phi^p = Id$ oraz $V_{(1)} \neq V_1$

6.4 Mówimy, że $\phi \in \text{End}(V)$ jest półprosty, jeśli w pewnej bazie $M(\phi)$ jest diagonalna. Dla endomorfizmu półprostego jeśli $(\phi - \lambda Id)^m(\alpha) = 0$ to $(\phi - \lambda Id)(\alpha) = 0$.

6.5 Operator półprosty ma ϕ własność: $\ker(\phi) = \ker(\phi^n)$ dla każdego $n \geq 1$.

6.6 Ćwiczenie: wykazać, że $\phi \in \text{End}(V)$ jest półprosty wtedy i tylko wtedy, gdy dla każdej podprzestrzeni niezmienniczej $W \subset V$ istnieje niezmiennicze dopełnienie do sumy prostej $V = W \oplus U$.

6.7 (Addytywny rozkład Jordana-Chevalleya.) Jeśli ϕ zapisać jako $\phi = \phi_s + \phi_n$, gdzie ϕ_s jest półprosty, a ϕ_n jest nilpotentny oraz $\phi_n \phi_s = \phi_s \phi_n$ to składniki są wyznaczone jednoznacznie.

6.8 Lemat: $\ker(\phi_s - \lambda Id) = V_{(\lambda)}$. (Zatem ϕ_s na $V_{(\lambda)}$ musi być mnożeniem przez skalar λ .)

Dow. Niech N będzie takie, że $\phi_n^N = 0$ oraz $V_{(\lambda)} = \ker((\phi - \lambda Id)^N)$.

Wtedy także $V_{(\lambda)} = \ker((\phi - \lambda Id)^{2N})$.

Z przemienności $(\phi_s - \lambda Id)$ i ϕ_n mamy

$$(\phi - \lambda Id)^N = \sum_{k=0}^N \binom{N}{k} \phi_n^k (\phi_s - \lambda Id)^{N-k}.$$

Stąd dla $v \in \ker(\phi_s - \lambda Id)$ mamy $(\phi - \lambda Id)^N(v) = 0$. Czyli $V_{(\lambda)} = \ker((\phi - \lambda Id)^N) \subset \ker(\phi_s - \lambda Id)$.

Z drugiej strony

$$\begin{aligned} (\phi_s - \lambda Id)^{2N} &= \sum_{k=0}^{N-1} \binom{2N}{k} (-\phi_n)^k (\phi_s - \lambda Id)^{2N-k} + \sum_{k=N}^{2N} \binom{2N}{k} (\phi_s - \lambda Id)^{2N-k} (-\phi_n)^k = \\ &= \sum_{k=0}^{N-1} \binom{2N}{k} (-\phi_n)^k (\phi_s - \lambda Id)^{2N-k}. \end{aligned}$$

Dla $v \in \ker((\phi - \lambda Id)^N)$ mamy $(\phi_s - \lambda Id)^{2N}(v) = 0$, czyli $\ker((\phi_s - \lambda Id)^{2N}) \subset \ker((\phi - \lambda Id)^N) = V_{(\lambda)}$.

Ale $\ker((\phi_s - \lambda Id)^{2N}) = \ker(\phi_s - \lambda Id)$.

6.9 (Multiplikatywny rozkład Jordana-Chevalleya.) Mówimy, że ψ jest unipotentny jeśli $\psi - Id$ jest nilpotentny. Załóżmy, że ϕ jest odwracalny. Jeśli ϕ zapisać jako $\phi = \phi_s \phi_u$, gdzie ϕ_s jest półprosty, a ϕ_u jest unipotentny oraz $\phi_u \phi_s = \phi_s \phi_u$ to czynniki są wyznaczone jednoznacznie.